

ПОЧАТОК ПЕРЕБІГУ СТРОКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДО ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ

Ошедша А.Д.,

аспірантка відділу дослідження проблем

кримінального процесу та судустрою

Науково-дослідного інституту вивчення проблем

злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України

ORCID: 0009-0003-6464-5350

Ошедша А.Д. Початок перебігу строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру.

В межах статті розглянуті проблемні питання визначення моменту початку перебігу строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру. Констатовано, що сторона обвинувачення нерідко відтягує момент повідомлення особі про підозру з метою штучного збільшення строку досудового розслідування, проводячи необхідні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, спрямовані на викриття особи або на перевірку її причетності до вчинення кримінального правопорушення. Наголошено на оціночному змісті критерію «достатності доказів для підозри», що спричиняє його суб'єктивне тлумачення, чим свідомо користується сторона обвинувачення для відтягування моменту повідомлення особі про підозру й затягування строків досудового розслідування, навіть попри фактичну наявність необхідного обсягу доказів, що формують підозру. Обґрунтовано, що особа, яка викривається або перевіряється на причетність до вчинення кримінального правопорушення, без відповідного процесуального статусу позбавлена права на ефективний засіб правового захисту. Зазначено, що з метою обмеження обвинувальної діяльності щодо особи, яка викривається, необхідно запровадити механізм судового контролю за встановленням початкового моменту перебігу строку розслідування. Звернуто увагу, що практика Європейського суду з прав людини свідчить, що штучне збільшення строку досудового розслідування призводить до істотного порушення прав людини, коли особа протягом тривалого часу знаходиться у невизначеному стані щодо пред'явленого їй обвинувачення. Зазначено, що запровадження механізму судового контролю за початком перебігу строку досудового розслідування є необхідним, оскільки суд як орган правосуддя спроможний обмежити свавільне застосування слідчих (розшукових) дій та процесуального примусу щодо особи, яка викривається або перевіряється на причетність до вчинення кримінального правопорушення. Доведено, що судовий контроль обов'язково повинен бути пов'язаний з початком реалізації будь-якого пізнавального засобу процесуального характеру (слідчої (розшукової) дії, заходу забезпечення кримінального провадження тощо), що використовується для перевірки причетності особи до вчинення кримінального правопорушення.

Ключові слова: кримінальне провадження; кримінальне переслідування; пізнавальний засіб; слідчі (розшукові) дії; строк досудового розслідування; повідомлення про підозру; судовий контроль.

Oshedsha A.D. Commencement of the pre-trial investigation period prior to serving a person with a notice of suspicion.

The article deals with the problematic issues of determining the moment when the pre-trial investigation period begins before a person is notified of suspicion. It is stated that the prosecution often delays the moment of serving a person with a notice of suspicion in order to artificially extend the pre-trial investigation period by conducting the necessary investigative (search) and other procedural actions aimed at exposing a person or verifying his/her involvement in a criminal offense. The author emphasizes the evaluative content of the criterion of "sufficient evidence for suspicion", which leads to its subjective interpretation, and this is deliberately used by the prosecution to delay the moment of serving a person with a notice of suspicion and to delay the pre-trial investigation, even despite the actual availability of the required amount of evidence forming suspicion. It is substantiated that a person who is exposed or checked for involvement in a criminal offense, without the appropriate procedural status, is deprived of the right to an effective remedy. It is noted that in order to limit the prosecutorial activity against an exposed person, it is necessary to introduce a mechanism of judicial control over the establishment of the initial moment of the investigation period. The author emphasizes that the case law of the European Court of Human Rights shows that artificially extending the pre-trial investigation period leads to a significant violation of human rights when a person is in an uncertain state regarding the charges against him/her for a long time. It is noted that the introduction of a mechanism of judicial control over the beginning of the pre-trial investigation period is necessary, since

the court as a judicial body is able to limit the arbitrary use of investigative (search) actions and procedural coercion against a person who is exposed or checked for involvement in a criminal offense. It is proved that judicial control must necessarily be associated with the beginning of the implementation of any cognitive means of procedural nature (investigative (search) action, measure to ensure criminal proceedings, etc.) used to verify the involvement of a person in a criminal offense.

Key words: criminal proceedings; criminal prosecution; cognitive tool; investigative (search) actions; pre-trial investigation period; notice of suspicion; judicial control.

Постановка проблеми. За правовою природою стадія досудового розслідування покликана забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування шляхом виявлення обставин, що становлять предмет доказування, а також виконання низки інших завдань, відображених у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). Відповідно для досягнення передбачених завдань процес перебігу досудового розслідування повинен мати своє завершення через встановлення певних часових обмежень, що не лише сприяє досягненню ефективності кримінального судочинства, але й забезпечує дотримання прав і основоположних свобод людини. Проте відповідно до кримінального процесуального законодавства відлік строку досудового розслідування розпочинається з моменту повідомлення особі про підозру, залишаючи неунормованим питання щодо тривалості періоду, починаючи з відкриття кримінального провадження до моменту офіційного повідомлення особі про підозру. У такий часовий проміжок особа, яка ще не набрала процесуального статусу підозрюваного, може зазнавати негативного впливу від тривалого кримінального переслідування, зокрема обмеження прав, свобод і законних інтересів, позбавляючи її можливості своєчасно реалізувати право на захист, оскільки особа наділяється процесуальними правами та обов'язками вже після повідомлення про підозру. В цьому контексті вбачається необхідним та актуальним вирішення наукового завдання, пов'язаного з удосконаленням нормативно-правового регулювання досудового розслідування у частині визначення початкового моменту перебігу його строку для уникнення випадків необґрунтованого затягування досудового розслідування з боку сторони обвинувачення.

Метою дослідження є висвітлення проблемних питань нормативно-правового регулювання початку перебігу строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру. Досягнення поставленої мети вбачається шляхом обґрунтування механізму судового контролю за встановленням початкового моменту, з якого починається відлік строку досудового розслідування.

Стан опрацювання проблематики. Питання обчислення строків досудового розслідування на науковому рівні досліджували такі науковці як Н.Р. Бобечко, Н.В. Глинська, Є.О. Говорун, І.В. Гловюк, О.В. Капліна, А.В. Лапкін, Т.О. Лоскутов, Д.С. Околотенко, А. Пахлевандзаде, С.П. Талимончик, О.М. Толочко, С.Б. Фомін та інші процесуалісти. Водночас внесені на підставі Закону № 3509-IX від 08 грудня 2023 року [1] зміни до змісту кримінальних процесуальних норм в частині скасування часових меж перебігу досудового розслідування від моменту відкриття кримінального провадження до повідомлення особі про підозру, створили умови здійснення стороною обвинувачення кримінального переслідування фактично не обмеженим у часі. Така ситуація призводить до того, що особа, яка викривається або перевіряється на причетність до вчинення кримінального правопорушення, протягом тривалого періоду залишається без відповідного процесуального статусу, не маючи можливості реалізувати право на захист, попри обмеження її прав, свобод і законних інтересів при проведенні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Разом з тим, залишається неунормованим питання наявності судового контролю за встановленням початкового моменту перебігу строку досудового розслідування, що є невід'ємною частиною створення ефективного засобу правового захисту та своєчасного виявлення і попередження порушення прав людини до набуття особою процесуального статусу у кримінальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Керуючись положеннями ст. 219 КПК України, відлік строку досудового розслідування починається з моменту повідомлення особі про підозру [2]. Водночас проміжок часу від внесення відомостей до ЄРДР до повідомлення особі про підозру не має належного правового врегулювання або дієвих механізмів здійснення судового нагляду за моментом початку відліку строку. Як наслідок, особа, яка перебуває під впливом кримінального переслідування без наділення її процесуальним статусом, нерідко зазнає обмеження прав, свобод і законних інтересів з боку сторони обвинувачення протягом невизначеного періоду.

Значне поглиблення досліджуваної проблематики відбувається завдяки використанню в кримінальному процесуальному законі критерію «достатності доказів для підозри», який хоча і виступає ключовою підставою для повідомлення особі про підозру (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України), але зміст якого в теорії кримінального процесу вбачається доволі суперечливим, через притаманний оціночний характер. В теоретичній площині докази вважаються достатніми для підозри у разі якщо їхня сукупність дозволяє слідчому чи прокурору дійти до однозначного висновку щодо вчинення конкретною особою

кримінального правопорушення та повною мірою підтвердити за їх допомогою обставини, що мають значення для кримінального провадження [3, с. 10]. Проте, як слушно констатує Є.О. Говорун, в юридичній літературі існують й інші підходи щодо обґрунтування змісту цього поняття. Різноманітність поглядів на критерій «достатності доказів для підозри» залежить як від спрямованості наукових пошуків різних процесуалістів, так і від власне практичного досвіду. Однак нехтування цим критерієм або його суб'єктивне трактування може стати причиною затягування кримінального процесу, оскільки сторона обвинувачення, використовуючи оціночне підґрунтя, має змогу штучно продовжувати етап досудового розслідування. Саме визначення моменту, з якого особа вважається повідомленою про підозру і, відповідно, починається відлік строку розслідування, залишається досі неоднозначним [4, с. 142].

Варто зазначити, що оціночний зміст дозволяє суб'єктивне тлумачення критерію «достатності доказів для підозри», яким керується сторона обвинувачення для відтягування моменту повідомлення про підозру й затягування строків досудового розслідування, навіть попри фактичну наявність необхідного обсягу доказів, що формують підозру. В цьому контексті справедливо вбачається думка В.В. Рожної, що підстави, сформульовані у п. 1 і п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, мають формально визначений характер, тобто їх застосування обмежено чіткими нормативними критеріями. Натомість підстава, закріплена у п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України, використовує оціночне поняття «достатні докази», надаючи стороні обвинувачення значну свободу розсуду у прийнятті цього рішення, що потребує проведення індивідуального, здебільшого суб'єктивного, аналізу у кожному конкретному випадку [5, с. 131]. Разом з тим, подібні думки не є поодинокими, зокрема, О.І. Гвоздік наголошує, що визначення достатньої сукупності доказів виступає самостійним завданням їх оцінки для прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні. Одним з таких рішень виступає повідомлення особі про підозру, яке здійснюється лише за умови виявлення «достатніх доказів» для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України). Проте кримінальний процесуальний закон не містить формалізованих критеріїв для об'єктивного визначення, чи вважаються зібрані докази достатніми для підтвердження підозри, чи ні [6, с. 64]. Неврегульованість критерію «достатності» відкриває можливість для відтягування повідомлення про підозру, навіть при фактичній наявності необхідного обсягу доказів, що формують підозру, і, як наслідок, не сприяє ефективності кримінального провадження в цілому. Без відповідного контролю процес оцінки доказів залишається суб'єктивним, оціночним, тому рішення про повідомлення особі про підозру приймається на власний розсуд сторони обвинувачення.

Серед іншого, справедливою є думка, що у випадку, коли сторона обвинувачення свідомо відтерміновує момент початку досудового розслідування, не повідомляючи про підозру, період слідства повинен визначатися за принципом розумного строку (ст. 28 КПК України). Проте, протягом невизначеного часового проміжку, сторона обвинувачення отримує необмежену можливість використовувати всі процесуальні засоби збирання доказів, передбачені ст. 93 КПК України, які дозволяють продовжувати неконтрольовану доказову діяльність з викриття конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення. Таким чином, сторона обвинувачення має законні підстави здійснювати кримінальне переслідування, спрямоване на викриття особи у вчиненні кримінального правопорушення, без встановлених часових кордонів і будь-якого нагляду за моментом початку перебігу строку досудового розслідування [7, с. 389]. Відповідно, встановлення підстав для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення має ґрунтуватися на вивченні конкретних фактичних обставин, що становлять предмет доказування, упродовж розумного строку. З одного боку, це забезпечує гнучкість у формуванні підозри, а з іншого – створює простір для суб'єктивного вирішення питання щодо наявності певної сукупності доказів для повідомлення особі про підозру без встановлення контролю за часовими кордонами кримінального переслідування. У підсумку, сторона обвинувачення використовує оціночну підставу для продовження періоду досудового розслідування, через відсутність «достатніх доказів для підозри», цілеспрямовано обмежуючи здатність особи застосувати ефективний засіб захисту порушених прав, свобод і законних інтересів (ст. 42 КПК України) [8, с. 18-19]. Тобто поточна ситуація не сприяє усуненню ризиків тривалого впливу кримінального переслідування особи, яка не набрала формального процесуального статусу підозрюваного, та відсутності дієвого механізму захисту своїх прав. Відсутність визначеного початкового моменту відліку строку досудового розслідування або контролю за визначенням початку його перебігу відкриває простір для суб'єктивного оцінювання достатності доказів з метою штучного продовження слідства, навіть попри фактичну наявність доказів, які обґрунтовують підозру.

Водночас, судова практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) вказує на необхідність дотримання ст. 6 і ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) протягом усіх етапів кримінального судочинства, у тому числі й до моменту набуття особою процесуального статусу підозрюваного. Зокрема, судом неодноразово наголошено, що особа не може протягом тривалого періоду перебувати у стані невизначеності щодо пред'явленого їй обвинувачення

(«Меріт проти України» [9], «Садков проти України» [10], «Нечипорук та Йонкало проти України» [11], «Боржонов проти Росії» [12], «Нідермайєр проти Німеччини» [13]). Відповідно питання щодо повідомлення про підозру має бути вирішене негайно за наявності відповідної сукупності доказів. Інакше, констатується порушення права особи на справедливий судовий розгляд у розумний строк, гарантованого ст. 6 Конвенції, а також порушення права на ефективний засіб правового захисту відповідно до ст. 13 Конвенції. Затягування з наданням процесуального статусу підозрюваного без об'єктивно виправданих підстав спричиняє ситуацію правової невизначеності, у якій особа фактично зазнає впливу кримінального переслідування, але не має реальної можливості повноцінно реалізувати свої процесуальні права, передбачені національним законодавством. Крім того, ЄСПЛ звертає увагу, що у подібних випадках особа повинна мати можливість реалізувати своє право на захист шляхом звернення до суду для оскарження рішень, дій чи бездіяльності сторони обвинувачення («Кудла проти Польщі» [14], «Читаєв і Читаєв проти Росії» [15], «Аксої проти Туреччини» [16]). Окремим прикладом варто зазначити рішення ЄСПЛ у справі «Lindstrand partners Advokatbyrå AB v. Sweden» (Application no. 18700/09), в межах якої суд встановив порушення ст. 13 Конвенції (право особи на ефективний засіб юридичного захисту), адже заявника позбавлено правового статусу у кримінальному провадженні, що стосувалося надання дозволу на проведення обшуку офісних приміщень. Це призвело до того, особа не отримала можливості реалізувати своє право на юридичний захист і висунути заперечення проти проведених слідчих (розшукових) дій [17].

Очевидно, що штучне збільшення строку досудового розслідування призводить до істотного порушення прав людини. Саме тому практика ЄСПЛ підкреслює потребу у наданні особі реальних можливостей захисту своїх прав навіть попри відсутність відповідного правового статусу, що вимагає запровадження змін у національному законодавстві та практиці його застосування, зокрема щодо регламентації механізму судового контролю за початком перебігу строку досудового розслідування, фактична відсутність якого створює передумови для свавільного кримінального переслідування без процесуальних обмежень у часі. Разом з тим, механізм судового контролю за встановленням початкового моменту перебігу строку досудового розслідування є важливим через його спрямованість на обмеження фактичної обвинувальної діяльності щодо особи та забезпечення рівноваги між ефективністю кримінального переслідування і гарантіями захисту конституційних прав людини. При цьому такий контроль має передбачити можливість для зацікавленої особи звертатися до суду для вирішення питання щодо визначення конкретного моменту початку відліку строку досудового розслідування.

Запровадження механізму судового контролю за початком перебігу строку досудового розслідування є необхідним, оскільки лише суд як орган правосуддя здатен обмежити свавільне застосування слідчих (розшукових) дій та процесуального примусу щодо особи, яка викривається у вчиненні кримінального правопорушення. Такий контроль повинен здійснюватися з моменту реалізації першого процесуального засобу пізнавального характеру, спрямованого на встановлення або перевірку причетності особи до злочину, навіть якщо на цей момент їй ще не було офіційно повідомлено про підозру. Така позиція узгоджується із положеннями Конвенції та практикою ЄСПЛ, відповідно до яких розуміння обвинувальної діяльності включає більш широкий зміст, ніж повідомлення особі про підозру. Крім того, застосування будь-якого першого процесуального засобу, спрямованого на викриття особи та перевірку її причетності до кримінального правопорушення вже розцінюється як початок кримінального переслідування («Foti and others v. Italy», «Bilyy v. Ukraine», «Wemhoff v. Germany», «Merit v. Ukraine») [18, с. 90]. Зокрема, ЄСПЛ у зазначених рішеннях наголошував, що такі дії можуть суттєво погіршувати становище особи, а, отже, повинні супроводжуватися належними правовими гарантіями в частині можливості оскарження таких дій.

У теорії кримінального процесу також обґрунтовується думка, що кримінальне переслідування особи може розпочатись до моменту повідомлення їй про підозру у вчиненні кримінального правопорушення [19, с. 7]. Це пояснюється тим, що вже на етапі досудового розслідування сторона обвинувачення здійснює діяльність, спрямовану на встановлення причетності конкретної особи до вчинення кримінального правопорушення, використовуючи всі можливі процесуальні засоби пізнавальної діяльності. Тобто незалежно від процесуального статусу особи в межах кримінального провадження, її викриття може розпочатися задовго до моменту пред'явлення підозри. Безумовно, основними засобами, що свідчать про початок викриття особи або перевірки її на причетність до вчинення кримінального правопорушення, є регламентовані кримінальним процесуальним законодавством різні форми реалізації пізнавальної діяльності, серед яких провідне місце належить слідчим (розшуковим) та негласним слідчим (розшуковим) діям [20, с. 209]. Однак важливим аспектом є застосування й низки інших процесуальних дій, спрямованих на перевірку причетності особи до кримінального правопорушення (наприклад, застосування заходів забезпечення кримінального провадження). Хоча такі заходи формально можуть застосовуватися ще до моменту повідомлення особі про підозру, вони безпосередньо впливають на її правове становище.

Відсутність чіткого унормування моменту початку кримінального переслідування створює потребу передбачити механізм судового контролю за встановленням початкового моменту перебігу строку розслідування, що має обов'язково бути пов'язаним із початком реалізації будь-якого пізнавального засобу процесуального характеру (слідчої (розшукової) дії, заходу забезпечення кримінального провадження тощо), який направлений на викриття особи та перевірку її причетності до вчинення кримінального правопорушення. В цьому контексті доцільно внести відповідні зміни до ст. 219 КПК України. Зокрема, в частині 1 після слів «з моменту повідомлення особі про підозру» доповнити словами «або з моменту, що встановлений рішенням слідчого судді, суду». Також в межах частини 1 варто додати абзац другий такого змісту: «За клопотанням заінтересованої особи рішенням слідчого судді, суду може бути встановлений момент (день) початку перебігу строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру». Крім того, частину 3 після слів «з дня повідомлення особі про підозру» доповнити словами «або з дня, що визначений рішенням слідчого судді, суду».

Таким чином, впровадження судового контролю за визначенням початкового моменту перебігу строку досудового розслідування є важливим кроком до вдосконалення кримінального процесуального законодавства, покликаного забезпечити неупередженість і об'єктивність досудового розслідування. Доповнення змісту ст. 219 КПК України запропонованими змінами забезпечить реалізацію права особи на захист попри тривале кримінальне переслідування, шляхом судового контролю за визначенням початку строку досудового розслідування. Такі зміни матимуть вирішальне значення для дотримання прав, свобод і законних інтересів людини в перебігу досудового розслідування, сприяючи підвищенню його ефективності в цілому.

Висновки. Під час досудового розслідування може проводитися обвинувальна діяльність щодо особи без жодних часових обмежень. Це відбувається до повідомлення особі про підозру, рішення про здійснення якого суб'єкти сторони обвинувачення приймають на власний розсуд з огляду на використання у кримінальному процесуальному законі оціночної підстави «достатність доказів для підозри». В результаті суб'єктивного тлумачення цієї підстави та відтермінування моменту повідомлення про підозру, сторона обвинувачення фактично проводить доказову діяльність щодо викриття особи у вчиненні кримінального правопорушення поза межами процесуального строку розслідування.

Для обмеження фактичної обвинувальної діяльності щодо особи процесуальним строком у змісті кримінальних процесуальних норм необхідно регламентувати механізм судового контролю за встановленням початкового моменту перебігу строку розслідування, що має пов'язуватися з початком реалізації будь-якого пізнавального засобу процесуального характеру (слідчої (розшукової) дії, заходу забезпечення кримінального провадження тощо), який направлений на перевірку причетності особи до вчинення кримінального правопорушення.

Доцільно доповнити ст. 219 КПК України:

- частину 1 після слів «з моменту повідомлення особі про підозру» доповнити словами «або з моменту, що встановлений рішенням слідчого судді, суду»;
- частину 1 доповнити абзацом другим такого змісту:
«За клопотанням заінтересованої особи рішенням слідчого судді, суду може бути встановлений момент (день) початку перебігу строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру»;
- частину 3 після слів «з дня повідомлення особі про підозру» доповнити словами «або з дня, що визначений рішенням слідчого судді, суду».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури: Закон України від 08.12.2023 № 3509-IX. *Офіційний вісник України*. 12.01.2024. № 6. Стор. 15. Ст. 255.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Голос України*. 2012. №№ 90-91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.02.2025).
3. Зінченко В.М. Достатність доказів у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2020. 23 с.
4. Говорун Є.О. Строки досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких особам повідомлено про підозру. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 141–144.
5. Рожнова В.В. Оцінка слідчим, прокурором достатності доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики*. 2016. С. 130–132.
6. Гвоздік О.І. Критерії достатності доказів. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2 (18). С. 63–70.

7. Барган С.С. Дефекти правової регламентації часових меж пізнавальної діяльності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 388–390.
8. Глинська Н.В., Клепка Д.І. Оскарження повідомлення про підозру під час досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 17–32.
9. Case of Merit v. Ukraine, № 66561/01, 30.03.2004. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-125392%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-125392%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
10. Case of Sadkov v. Ukraine, № 21987/05, 06.07.2017. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-174953%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-174953%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
11. Case of Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine, № 42310/04, 21.04.2011. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-104613%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-104613%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
12. Case of Borzhonov v. Russia, № 18274/04, 28.01.2009. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-90804%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-90804%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
13. Case of Niedermeier v. Germany, № 37972/05, 03.02.2009. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-91471%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-91471%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
14. Case of Kudła v. Poland, № 30210/96, 26.10.2000. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58920%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58920%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
15. Case of Chitayev v. Russia, № 59334/00, 18.04.2007. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appid%22:\[%2259334/00%22\],%22itemid%22:\[%22001-151198%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appid%22:[%2259334/00%22],%22itemid%22:[%22001-151198%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
16. Case of Aksoy v. Turkey, № 21987/93, 18.12.1996. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-58003%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58003%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
17. Case of Lindstrand partners Advokatbyrå AB v. Sweden, № 18700/09, 20.12.2016. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-169654%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-169654%22]}) (дата звернення 28.02.2025).
18. Патрелюк Д.А. Початок кримінального переслідування. *Правові новели*. 2023. № 21. Т. 2. С. 88–94.
19. Лоскутов Т.О. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2011. 164 с.
20. Барган С.С. Вимоги до реалізації окремих процесуальних засобів пізнавальної діяльності слідчого. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 1. С. 207–211.